

SVENSKA DYSLEXIFÖRENINGEN

SVENSKA
DYSLEXI
STIFTELSEN

Till
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Stockholm 2017-08-30

Remissvar till utredningsbetänkandet "Samling för skolan. Nationell strategi för kunskap och likvärdighet" (SOU 2017:35)

Svenska Dyslexiföreningen med Svenska Dyslexistiftelsen har erbjudits möjlighet att ge sina synpunkter på utredningsbetänkandet "Samling för skolan. Nationell strategi för kunskap och likvärdighet" (SOU 2017:35).

Vi vill inledningsvis uttrycka vår uppskattning för det politiska initiativet och det utmärkta vetenskapliga underlag kommissionen erbjuder. Efter en rad skolreformer med bräckligt vetenskapligt stöd finns i kommissionens förslag ett underlag för en långsiktigt hållbar positiv utveckling av skolans utformning.

Under de 25 år Dyslexiföreningen och Dyslexistiftelsen verkat har vi tagit emot ett stort antal telefonsamtal och e-postförfrågningar från lärare och föräldrar som tydligt visar många skolors oförmåga att förebygga och möta dyslexi och andra former av läs- och skrivsvårigheter. Skolkommissionens betänkande ger ett gott underlag för politiska beslut som kan stärka skolornas förmåga i detta avseende. I första rummet handlar det förstås om lärarkompetens. Vi har i tidigare remissvar ("Läsa-skriva-räkna-garantin") påpekat det otillfredsställande i att det läs- och skrivpedagogiska innehållet i allmänhet och det specialpedagogiska innehållet i synnerhet nedrustats i lärarutbildningsreformerna 1988 och 2000, samt genom att speciallärarexamen avskaffades. Sammantaget innebär dessa reformer en allvarlig nedrustning av den läs- och skrivpedagogiska kompetensen i svensk skola. Hittills har signalerna som nått oss inte indikerat att den senaste reformen 2011 innebär en positiv vändning i dessa avseenden. Därför ser vi med förvåning på UKÄ:s strategi för att utvärdera reformen. Utvärderingen av den pågående pilotstudien baseras i stor utsträckning på anordnarnas självvärdering och intervjuer. Vi rekommenderar regeringen att ta del av erfarenheterna från det australiensiska utbildningsdepartementets strategi för att utvärdera lärarutbildningsreformen i landet. Ambitionsnivån i reformen anges som "Class Room Ready Teachers". Utbildningsdepartementet sammanfattar sina bedömningar på ett sätt som vi anser bör präglade UKÄ:s kommande utvärdering av 2011 års lärarutbildningsreform:

"To drive high expectations of teaching and lift confidence in the preparation of all new teachers, the Government will instruct AITSL to develop explicit instructions and supporting information that make clear exactly what universities need to provide to gain course accreditation. This information will need to include why each course has been designed the way it has and provide the evidence that this will ensure their teacher education students possess the knowledge and skills they need to be successful in the classroom. Particular attention must be given to the skills needed for data collection and analysis in student assessment, engaging with parents and teaching literacy, especially phonemic awareness and phonics, and numeracy."

SVENSKA DYSLEXIFÖRENINGEN

SVENSKA
DYSLEXI
STIFTELSEN

Forskningen om läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, såväl vad gäller förebyggande insatser som identifiering och åtgärder för att möta etablerade problem, har tagit stora steg framåt de senaste decennierna. Tyvärr har detta inte avspeglats i vare sig kompetensutveckling för lärare eller i den grundläggande lärutbildningen i Sverige. Särskilt allvarligt ser vi på att den grundläggande lärutbildningen på många håll brister påtagligt i dessa avseenden. Lärarförbundet menar i remissvar till Läsa-skriva-räkna-garantin att erfarna lärare vet vilka barn som behöver stöd. Skolinspektionens rapporter visar något annat. Av de 4000 anmälningar som kom in år 2015, liksom av SI:s egna inspektioner framgår att många skolor brister i kunskap om elevers behov av särskilt stöd, inte utreder det särskilda stödbehovet tillräckligt väl för att kunna sätta in effektiva stödåtgärder och uppvisar brister i både utformning och uppföljning av åtgärdsprogram.

Således måste evidensbaserade testinstrument användas som grund för tidiga insatser. Professionella insatser i samband med den grundläggande läs- och skrivinläringen kan enligt samstämmig forskning förebygga en stor del av de manifesta läs- och skrivsvårigheter många elever får idag. Nyutbildade lärare måste få med sig kunskaper och förmågor att lära alla barn läsa och skriva.

Skolkommisionens förslag:

1. En statlig skolmyndighet med närvaro på regional nivå för att stärka och stödja skolhuvudmännen.
[...] resurser frigörs till vetenskapligt förankrat utvecklingsstöd och främjande arbete, som effektivt kan bidra till ökad kvalitet i undervisningen

1990-talets decentraliseringsreformer innebar att den statliga styrkedjan brast. Inte minst påverkade det skolans insatser för elever i behov av särskilt stöd. Huvudmännens skolutvecklingsinsatser saknade ofta grund i forskning. Inte minst gällde det satsningar på läs- och skrivpedagogiskt arbete. Den föreslagna regionala statliga myndighetsnärvaron är enligt vår mening av stor betydelse för att den statliga styrningen av skolan skall fungera. Frågor som rör läs- och skrivsvårigheter har inte haft någon tydlig hemvist bland statens skolmyndigheter. Vi ser med tillfredsställelse fram emot en regional nivå där Skolverkets, SPSM:s och högskolans insatser samorganiseras.

Skolkommisionens förslag:

2. Fortsatta insatser för att öka antalet behöriga lärare och skollära.
[...] Det är viktigt att säkerställa att lärosätena tilldelas tillräckliga resurser för att driva lärutbildningar med hög kvalitet. En ökad tilldelning av ekonomiska resurser per student är en förutsättning för att tillgodose det behov som finns av lärarledd undervisningstid, metodiklektioner, tillämpningsövningar av olika slag, praktisk träning och gruppdiskussioner.

Skolkommisionen betonar vikten av att öka undervisningsinsatsen i lärutbildningen. Vi har sett en gradvis minskning av den schemalagda undervisningen i utbildningen av klasslärare från 20-25 timmar

SVENSKA DYSLEXIFÖRENINGEN

SVENSKA
DYSLEXI
STIFTELSEN

per vecka till dagens ca 8 timmar per vecka. Inte minst bekymmersamt är minskningen av praktikinslagen i utbildningen jämfört med 1970-talets ca 900 timmar praktik med tonvikt på svenska med läs- och skrivinläring samt matematikinläring fördelade på fem terminer. Dagens läs- och skrivpedagogiska skolpraktik ("VFU") för motsvarande lärarkategorier omfattar enligt vår erfarenhet maximalt 10 veckor kopplade till inriktningen – högst sannolikt bara till en del läs- och skrivpedagogik med skiftande innehåll och kvalitet. Vi vill åter anföra den australiensiska lärarutbildningsreformen som en modell för att säkerställa kvaliteten i den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen i Sverige:

"The Government will instruct AITSL to establish and publish the essential requirements for practical experience, identify best practice examples in Australia, and model partnership agreements and other supporting materials for universities. This work will be developed in partnership with universities, schools and education authorities. This will ensure universities and schools support the connection of theory and practice, and successfully manage practical experience placements.

AITSL will also outline clear expectations for the supervision and assessment of teachers undertaking practical experience. This will assist universities and schools to identify and prepare highly skilled teachers to supervise practical experience, and to undertake rigorous, continuous and consistent assessment of teacher education students for classroom readiness." (samma källa som ovan).

Skolkommissionens förslag:

3. **Stärkt forskningskapacitet för att möta skolans och lärarutbildningarnas behov**
[...] Spridningen av forskning måste utvecklas så att relevant forskning i ökad utsträckning kan göras tillgänglig för skolledare, lärare och andra yrkesgrupper som är verksamma i skolan för att därmed bidra till skol- och undervisningsutveckling.

Skolutvecklingsmyndigheten och Skolforskningsinstitutet som har i uppgift att satsa på praktisknära forskning har hittills inte avsatt några spår i positiv riktning vad gäller läs- och skrivområdet. Det finns flera framstående internationella "clearinghouses" som förmedlar evidensbaserad forskning till lärare – i USA, Storbritannien, Nederländerna, Canada, Australien, Nya Zeeland. Sverige skulle kunna dra nytta av detta och pröva strategier som varit framgångsrika i andra länder. I Sverige har man satsat på forskarskolor – det är dock problem med att få skolhuvudmännen att utnyttja de examinerades kompetens och en annan nackdel är att staten endast engagerat sig till licentiatnivå. Ytterligare en svårighet med svensk skolforskning är att den har en slagsida åt fallstudier och upplevelseforskning på bekostnad av systematiska interventionsstudier och longitudinella studier. Det skulle vara ett framsteg om man kunde kombinera internationella erfarenheter och en praktisknära forskning i den svenska skolan.

De satsningar som gjorts exempelvis på "Läraryftet" har ej utvärderats med avseende på genomslag i praktiken. Innehållet i fortbildningen har hittills fokuserat på den ena delen av läsförmågan, den som är kopplad till läsförståelsen, medan de grundläggande byggstenarna, avkodning och ordkunskap har lämnats därhän.

SVENSKA DYSLEXIFÖRENINGEN

SVENSKA
DYSLEXI
STIFTELSEN

Enkätbaserade utvärderingar är inriktade på att undersöka lärares upplevelser snarare än evidensbaserad praktik. Förmodligen skulle regionalt upphandlad lärarfortbildning vara mer adekvat och anpassad till lokala förhållanden

Skolkommissionens förslag:

4. Lärares och skolledares professionella utveckling

[...] ett nationellt professionsprogram för lärare och skolledare inrättas. Programmets övergripande syfte ska vara att främja lärares och skolledares professionella utveckling samt skolutveckling, för att därmed skapa generella förutsättningar för kapacitetsbyggande i skolväsendet och en stärkt undervisning och bidra till positiva effekter på elevers kunskapsutveckling och skolors resultat.

En större enhetlighet över landet vad gäller lärares och skolledares kunskapsbas skulle vara önskvärd. Både lärares och skolledares ledarskap behöver stärkas.

Skolkommissionens förslag:

5. Kärnuppgifterna undervisning och skolledarskap

[...] Det är viktigt att skolan organiseras på så sätt att rektor kan prioritera det pedagogiska ledarskapet och vara ett stöd för lärarna. Det är vidare av stor betydelse att legitimerade lärare kan fokusera på undervisningen genom att frigöras från administrativa och andra sysslor i den mån det är möjligt. Huvudmännen bör beakta den administrativa bördan för lärare och rektorer och vara restriktiva med att belasta dem med egna mål, anvisningar och redovisningskrav vid sidan av de som anges i nationella styrdokument.

Vi delar den åsikten, men vill också framhäva att den ambitionen inte får gå ut över viktiga instrument för särskilda insatser, som t ex åtgärdsprogram. Vi vill också peka på vikten av att bedömningsstöd och andra pedagogiska instrument utformas så att de är tydliga och inte onödigt tidskrävande.

Skolkommissionens förslag:

6. Ökat nationellt ansvar för skolans finansiering.

Efter fortsatt utredning ska en miniminivå fastställas för undervisning och elevhälsa, och vidare ska förutsättningarna för sektorbidrag eller andra former av statlig finansiering utredas. Kommissionen förordar att staten efter fortsatt utredning ska ange en miniminivå för varje huvudmans resurser till undervisning och elevhälsa. Utredningen är angelägen och bör därför tillsättas så fort som möjligt.

Vi stöder detta förslag.

SVENSKA DYSLEXIFÖRENINGEN

Skolkommissionens förslag:

SVENSKA
DYSLEXI
STIFTELSEN

7. Huvudmännens fördelning till skolenheter

[...] Kommissionen föreslår att SCB får i uppdrag att årligen ta fram indexvärden för varje skolenhet. Dessa indexvärden ska tjäna som vägledning vid kommunala respektive enskilda huvudmäns fördelning av medel till skolenheterna. Indexvärdena kommer att ge huvudmännen ett starkare stöd för och hjälp till att fördela resurser med hänsyn till elevernas skilda behov av kompensatoriska insatser.

Vi anser att det är ett utmärkt förslag att dokumentera skolornas behov av stödinsatser. Vi vill dock fästa regeringens uppmärksamhet på de stora problem som finns i bedömningen av nyanländas utbildningsbakgrund från hemlandet. Statistiska Centralbyråns och Migrationsverkets kartläggningsinstrument måste betraktas som högst osäkra. Vi bedömer också att Skolverkets och skolhuvudmännens system för att identifiera läs- och skrivproblem bland nyanlända är högst osäkra. Sannolikt har vi en påtaglig underdiagnostisering av dyslexi/läs- och skrivsvårigheter bland elever med annat modersmål i svenska skolor.

Skolkommissionens förslag:

8. En god miljö för lärande och utveckling

[...] En undervisning som är anpassad efter eleverns olika behov och förutsättningar och en god lärmiljö gynnar alla elevers lärande och välbefinnande. Detta gäller de elever som är i behov av stöd och anpassning, de elever som lättare lever upp till kunskapskraven och de högrepresterande elever som behöver ytterligare stimulans.Det är av stor betydelse att lärarstuderande ges möjlighet att, under handledning av erfarna och skickliga handledare, utveckla sitt ledarskap i klassrummet.Det är av avgörande betydelse att tidigt upptäcka elever i behov av extra anpassningar och särskilt stöd, och att vidta åtgärder. Kvalificerade specialpedagogiska aktiviteter och insatser för elever som riskerar att få skolsvårigheter utgör en viktig del av uppdraget att skapa ett likvärdigt skolsystem. Det behövs uppföljning och utvärdering för att generera kunskap om vilka program och insatser som är effektiva när det gäller extra anpassningar och särskilt stöd.Förslaget om obligatorisk kartläggning och en åtgärdsgaranti i förskoleklassen som ska ge elever rätt till extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram (SOU 2016:59) är ett steg i rätt riktning när det gäller att tidigt upptäcka de elever som är i behov av extra anpassningar och särskilt stöd. Kommissionen vill i sammanhanget betona vikten av vad som kan betecknas som individuell prevention, dvs. förebyggande individanpassade insatser. Utgångspunkten bör vara att i första hand förebygga skolsvårigheter, i stället för att senare under en elevs skolgång vidta åtgärder för att försöka reparera skadorna..... Dokumentation av elevernas kunskaper och behov av stöd är en förutsättning för att rätt åtgärder ska kunna vidtas, samt för att övergångar mellan årskurser och skolor och mellan skolformer ska fungera väl. ...Kommissionen föreslår att en utredning tillsätts för att, i likheter med flera andra utbildningssystem, utveckla ett nationellt sammanhållet system med forskningsbaserade metoder och arbetssätt gällande insatser för elever i behov av särskilt stöd. I detta arbete ska nationella och internationella erfarenheter samlas in och beaktas.

Även här stöder vi förslag till dokumentation och förebyggande insatser. Den positiva effekten av tidiga insatser, och även förebyggande språkliga stödinsatser innan den formella läsinläringen har gediget vetenskapligt stöd och det är glädjande att kommissionen lyfter fram behovet av att samla internationella erfarenheter därvidlag. Det har förvånat oss att våra skolmyndigheter inte dragit lärdom av de goda erfarenheter av tidiga insatser som finns t ex i vårt grannland Finland, och som de sedan länge haft kännedom om.

SVENSKA DYSLEXIFÖRENINGEN

SVENSKA
DYSLEXI
STIFTELSEN

Skolkommisionens förslag:

9. En stärkt och mer tillgänglig elevhälsa

[...] Elevhälsans individuellt riktade arbete innebär att bidra med stöd till elevernas utveckling mot utbildningens mål, undanröja hinder för lärande, utveckling och hälsa, uppmärksamma och på rektorns uppdrag utreda orsaker till inlärningsproblem, uppmärksamma och utreda orsaker till ohälsa samt bidra med åtgärder och anpassning för varje enskild elev i behov av särskilt stöd. Tillgången till elevhälsa är otillräcklig på många skolor och skolornas förebyggande och hälsofrämjande arbete innebär i mycket liten utsträckning en tydlig strategi och ett systematiskt utvecklingsarbete. Elevhälsan motsvarar inte fullt ut elevernas behov, t.ex. gällande stöd i att utveckla och bibehålla psykisk hälsa. Arbetet präglas många gånger av åtgärdsinriktning medan det främjande och förebyggande arbetet kommer i andra hand. Insatser sätts många gånger in för sent. Det är angeläget att elevhälsan har de förutsättningar som behövs för att uppfylla lagstiftarens intentioner när det gäller generellt förebyggande insatser, samt för att tidigt upptäcka elever som behöver extra individanpassat stöd och ge dem de insatser de behöver i rimlig tid. Kommissionen föreslår att skolans uppdrag att främja elevers hälsa och välbefinnande ska förtydligas i läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet och läroplanen för gymnasieskolan.

Vi vet att goda kunskaper befrämjar elevers hälsa. Alla barn och ungdomar har rätt både till en kunskapsgemenskap och en social gemenskap.

Skolkommisionens förslag:

10. Allsidig social sammansättning

[...] Kommissionen föreslår att det i skollagen anges att huvudmannen aktivt ska verka för en allsidig social sammansättning av elever på sina skolenheter. Rektorns ansvar för att inom skolenheten verka för en allsidig social sammansättning av undervisningsgrupper ska skrivas in i läroplanerna.Förslaget ger förutsättningar för huvudmän och rektorer att på sikt stärka likvärdigheten. Förslaget kan få större betydelse om det i övrigt i samhällsdebatten och politiken reses starkare krav på åtgärder i bostadsplaneringen eller i samhällsplaneringen i övrigt för att komma till rätta med segregationen.

Det är uppenbart att valfrihet bidrar till att öka inflytandet av både individuella anlag och hembakgrund. Vill vi att skolan ska bli mer likvärdig så måste valfriheten begränsas. Vi vill fästa regeringens uppmärksamhet på de positiva erfarenheterna av kvotering, särskilt då för elever med svårigheter, som redovisas i amerikanska studier. Forskare vid MIT har visat att kvotering till s.k. "Charter schools" i Bostonområdet gav stora vinster för de elever som har behov av specialpedagogiskt stöd (Brookings Institute, nedladdat 25 april 2017). Man redovisar bland annat att behovet av fortsatta specialpedagogiska insatser minskar med upp till hälften jämfört med om eleverna gått i närområdesskolor.

Skolkommisionens förslag:

11. Aktivt skolval

[...] Kommissionen föreslår en ny bestämmelse som innebär ett aktivt skolval.

SVENSKA DYSLEXIFÖRENINGEN

SVENSKA
DYSLEXI
STIFTELSEN

Kommissionens förslag om lottning mötte negativa reaktioner i debatten. Vi vill fästa regeringens uppmärksamhet på att detta enbart ska ske i undantagsfall och att alternativen är mycket sämre, dvs att barn till resursstarka föräldrar genom kötid kommer att gynnas på bekostnad av de barn vars föräldrar inte är lika förberedda och insatta i dessa förfaranden samt barn till nyanlända vars föräldrar inte har haft möjlighet att ha ställa sina barn i kö i ett tidigt skede. Vi stöder alltså förslaget med lottning till skolor som inte kan erbjuda alla plats i likvärdighetens namn.

Skolkommissionens förslag:

12. Kontinuerlig läroplansutveckling

[...] Utvecklingen av kursplaner, ämnesplaner och kunskapskrav bör ske i en kontinuerlig process med stark förankring hos lärosäten och bland lärare och rektorer.

Satsningen på läroplans- och kursplanearbete i samband med 1990-talets decentraliseringsreformer slukade stora lärarinsatser på bekostnad av det som samstämmig forskning visar är den verkningsfullaste insatsen för goda elevresultat – ”den erfarna lärarens tid tillsammans med eleverna”. Detta får inte upprepas. Vi väljer att tolka förslaget så, att läroplansutveckling skall vara en kontinuerlig process, snarare än ryckvisa insatser och att fungerande läroplaner inte nödvändigtvis behöver omarbetas.

Skolkommissionens förslag:

13. Ett sammanhållet uppföljnings- och utvärderingssystem

Det behövs mer tillförlitlig resultatinformation om elevernas kunskapsutveckling, på såväl nationell nivå som på huvudmannanivå och skolnivå, än den som ges av betyg och nationella prov. Det är inte minst viktigt för den lokala uppföljningen att det finns instrument som ger möjlighet att t.ex. bedöma effekter av undervisning och stödinsatser. För ett informerat skolval är det av största betydelse att det finns tillgång till uppgifter om en skolas bidrag till elevernas kunskapsutveckling genom s.k. value-added-mått. De kan ge mer rättvisande kvalitetsinformation än betyg och provresultat. Det saknas även uppgifter om hur många barn och elever i svensk skola som är i behov av och får någon form av extra anpassningar och särskilda stödinsatser, vilka insatser som görs och hur dessa fungerar. Det behövs kunskap om vilka program och insatser som är effektiva när det gäller extra anpassningar och särskilt stöd.

Vi stödjer förslaget om att ett nationellt uppföljnings- och utvärderingssystem bör vara ”value added”-mått. Det bör visa på utvecklingen över årskurser och stadier genom hela skolsystemet, inte bara för att kunna följa utvecklingen hos den enskilde eleven utan också för att få en fortlöpande information om effekten av skolans insatser på olika nivåer. Nationella prov i åk3 har i motsats till förhoppningarna visat sig sakna värde för att identifiera elever med läs- och skrivsvårigheter (Herkner, licentiatavhandling från specialpedagogiska institutionen, Stockholms universitet). Vi menar att vedertagna indikatorer på läs- och skrivutveckling i stället bör användas systematiskt från F-klassen genom grundskolan. Det rör sig till exempel om fonemisk medvetenhet, bokstavskunskap, stavning, ordförråd på modersmålet, samt läsförståelse på sats- och textnivå. Detta är särskilt viktigt när det gäller att följa utvecklingen för barn i riskgrupper – låg utbildning i familjen, utrikes födda, läs- och skrivsvårigheter i familjen.

SVENSKA DYSLEXIFÖRENINGEN

Idag finns, som vi tidigare påpekat, över 50 olika grupp- eller individbaserade test, med få undantag utan vetenskaplig förankring. En genomgång och utvärdering av olika diagnostiska instrument är viktig, liksom klara anvisningar om i vilket sammanhang ett visst test bör användas. Det är också viktigt att lämna utrymme för en systematisk utveckling av nya instrument. Därigenom kan man dra nytta av möjligheten att fånga upp nya forskningsresultat som skulle kunna omsättas.

Svenska Dyslexiföreningen

Svenska Dyslexistiftelsen

Christina Hellman (ordförande)

Siv Fischbein (ordförande)

Svenska Dyslexiföreningen och Svenska Dyslexistiftelsen
Surbrunnsgatan 42 1 tr.ö.g. 113 48 Stockholm Tel 08-437 462 39 Bg 5097-7925
www.dyslexiforeningen.se info@dyslexiforeningen.se <http://dyslexistiftelsen>